

АНАЛИТИКА



Ден на фарма

Во еден прежежок, августовски ден, 2008 година се најдовме пред влезот на најверојатно најголемиот млекопроизводител и земјоделска фарма во Македонија, ЕУРОЛЕНД, уште попозната како фармата на г-динот Трифун Костовски. Можеби сте ја забележале од десната страна кога возите по магистралниот пат за Петровец.

Целта на посетата беше да дознаеме како функционира оваа модерна фарма, особено под каков и колкав притисок е животната средина од активностите на фармата. Затоа еколошката нишка е во целиот разговор со раководителите на секторите во фармата.

### Што се спаѓа под ЕУРОЛЕНД?

Фармата има 650-700 грла, на различна возраст, кои се чуваат со отворен систем на чување. Дел се говеда кои се за товење, кои се сместени во подфарма, а дел се женски крави за млеко и репродукција, додека во посебна штала е сместено потомството-телињата. Како што тогаш разбравме, фармата за крави располага со најсовремена опрема за молзење во државата, која обезбедува максимално стерилни услови на молзење. Затоа и цистерната на Сведмилк секогаш прва се полни или се полнеше со млеко од оваа фарма (немаме моментални податоци за релацијата ЕУРОЛЕНД - Сведмилк по кризата која ги зафати млеко-производителите поради пропаѓањето на шведската млекарница).

Во склоп на фармата се и 600те хектари на житни култури, 400 хектари фуражни култури, 200 хектари индустриски култури, како и поседе со органски сончоглед (20 хектари) кои се засадени по околните брда на 750м надморска висина. Земјоделскиот сектор е доста зависен од фармата за крави бидејќи од таму се добива 30-50 тони на хектар прегорено арско ѓубриво.<sup>1</sup> Ѓубривото од фармата потполно се искористува. Доколку фали ѓубриво користат и вештачки. Силажа (храна за кравите) заедно со простирка (слама на која лежат животните) ферментираат со измет и урина во арско ѓубре. Арското ферментирано ѓубриво обезбедува хранливи состојки за културите на нива и тоа 3 до 4 години, по што ги губи својствата.

На оваа фарма 350-400 тони слама годишно се конвертира во ѓубриво. Во минатото исцедокот - осока<sup>2</sup> во цистерна се разблажувал со вода и се распрскувал на нива, но оваа пракса сега е напуштена. Сегашната пракса е следна: откако ќе се разблажи со вода, осоката се испушта во отпаден канал (јама за осока).

Ако се прашувате: Каде всушност се излева овој отпаден канал? На колку метри од овој отпаден канал се изворите на вода, односно водоводната мрежа? Верувате дека разблажувањето на осоката спаѓа во еколошки мерки за санитација на осоката? ќе останете без одговор, што и нам ни се случи. Според Законот за ѓубриња осока е органско ѓубриво во течна состојба, кое содржи голем процент на органски материи, особено азотни, која обезбедува, како и арското ѓубриво, исхрана на растенијата и ги подобрува својствата на почвата. Но, овие благопријатни делувања од осоката на почвата, која треба да се употребува во

<sup>1</sup> последниот термин законски е дефиниран како ѓубре/ѓубриња - Закон за ѓубриња, Сл.весник на РМ, број 110 од 6 септември 2007, со измени и дополнување, 16 февруари 2009

<sup>2</sup> течен измет од животните кој се одлива од објектот каде се одгледуваат животните по соодветни канали

согласност со Упатства за начела на Добра Земјоделска Практика<sup>3</sup> не важат за водите. Осоката како течно ѓубриво носи оптоварување на водите со органски материји, како и микробиолошки загадувачи кои може да го загрозат и уништат квалитетот на аквaticните системи.

Од интерес за истражувањето беа активностите на фармата за одстранување на отпадните материји од шталите. Од шталите 5-6 пати секојдневно се вади шталско ѓубре. Шталското ѓубре или изметот, урината и простирката заедно се собираат на бетонско плато, на отворено и се остава да прегори (ферментира) 6 до 7 месеци. Немаат посебни цистерни како затворен простор, ниту пак лагуна каде го чуваат овој органски отпад. Досега немале проблеми со палење на метан, кој се ослободува при ферментација на овој биолошки отпад.

По ферментацијата на ѓубрето, истото оди на блокови, односно се расфрла по површината на нивите. Ова значи дека не се прави компостирање на шталското ѓубре, што не е за чудење, бидејќи оваа е практиката по фармите во Македонија. Воопшто, компостирањето како постапка за третман на органски отпад не е актуелна во Македонија.<sup>4</sup> Секако за забележување е фактот што платото е до нивите со пченка на ЕУРОЛЕНД. Истотака бил користен сепаратор за отпадот<sup>5</sup>, по што цврстиот дел се оставал на платото од цемент, а течниот се собирал и се распрскувал на нива. Бидејќи имаа потреба од сепаратор со поголем капацитет, во времето кога ја работевме оваа репортажа и цврстиот и течниот дел од отпадот заедно се носеше на платото.

Горенаведената пракса е незадоволителен или “лош” менаџмент на шталско ѓубре. Ѓубрето содржи големи количини на азотни и фосфорни соединенија кои хранливи материји ако се во преголема количина не се полезни за растенијата, туку напротив стануваат загадувачи и за растенијата и за почвата и водите.

Но, како загадувачи? При ферментирање на ѓубрето или од врнежи на дожд се добива течност, исцедок што може да навлезе во околната почва<sup>1</sup> или во подземните води со понирање. Притоа не треба да се занемарува и непријатниот мирис од гасовите<sup>1</sup> кои се продуцираат од големите количини насобрано ѓубре. Истите се со потенцијал за штетни влијанија врз здравјето на работниците како и врз животните на фармата. Кон ова треба да се додаде и фактот што овие активности ослободуваат метан, јаглероден диоксид во атмосферата, познати стакленички гасови.

Сега кога сме во во време на глобален повик за одржлив развој на земјоделието како би се обезбедила храна за растечкиот број на популацијата и како би се зачувала животната средина, треба да се приклучиме на промените со спроведување промени прво во сопствениот двор. Ако зумираме во нашата микросредина македонските земјоделци треба пред се да станат свесни за непробратните штети врз локалната животна средина што се резултат на интензивните активности при управувањето на фармите. Акција за поттикнување интерес меѓу земјоделците за заштита на животната средина и промена во нивните сфаќања за влијанијата на земјоделските активности врз животната средина ќе се постигне доколку се пристапи плански, со поддршка од програми на регионално и

<sup>3</sup> кои според Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2007-2013 требаше да се донесат уште во 2008 година, но сеуште не се на повидок

<sup>4</sup> за повеќе на оваа тема погледнете го извештајот на Аналитика на следната интернет страна:

<http://analyticamk.org/files/Summary18Mak.pdf>

<sup>5</sup> одвојува течен од цврст дел на отпадот

локално ниво во областите каде се има интензивни земјоделски производни системи.

ИПАРД финансиските средства кои ќе се на располагање на земјоделците по верификацијата на Платежната Агенција треба да се наменат и за агро-еколошки проекти. Фармите меѓу кои и ЕУРОЛЕНД треба да воведат промени во управувањето со производството и тоа промени насочени пред сè кон одржливи практики кои го заштитуваат земојоделското земјиште и природниот хабитат на околината.

Секако дека економскиот профит е огромен двигател на земјоделските активности, но истиот не смее да биде единствен, кога приходите зависат од дарежливоста на земјата, почвата. Затоа и подршката на одговорните институции не треба да е само парична, туку треба да е и во форма на совети и обврски кои земјоделците треба да ги исполнат со цел да се развие и реализира конзервација на природата.